

1846 жылдың қыркүйек айының аяғында Баймағамбет жасақшылары бастап сол кезде ақсақал атанып ел жағына шыққан старшын Сатыбалды ауылына аттанды. Бұндағы мақсаты қарт бурадай старшынды сағын сындыра

бегенмен шарасы таусылған Махамбет түсініселік деп, келгендердің ішіндегі жасы үлкені Ықыласты үйге шақырады.

Үйдегі өңгіме Мауыттың төрт жылқысынан басталады. Махамбет ондай адамды естімегенін,

ған Махамбеттің оқ жақ шекесінен екі рет шабады. Бірақ батыр құламайды. Шалғайына жармасып қолын қайырған Мұсаға қайта бұрылған кезде Жүсіп Өтеуліұлы Махамбетке сол жақ қарақұстан бар перменімен қылыш сермейді.

Ақынның қазасы - лаштың азасы

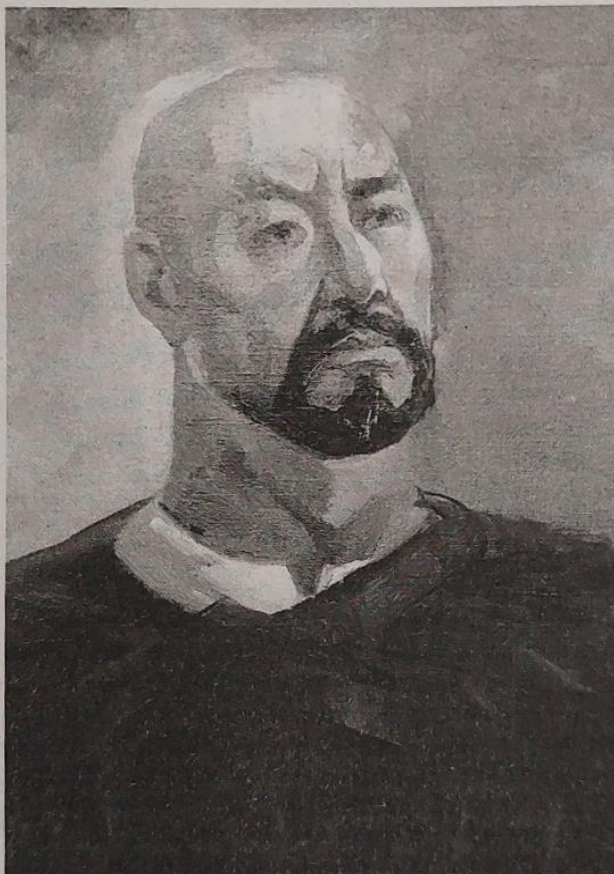
19 қазан қайран ер Махамбеттің
қаза болған күні

тұқырту мен Махамбетті тұтқындау болатын. Бұл кездері Махамбеттің жанұясы Қараойда жалғыз үй болып орында еді.

19 қазан күні сөске түс шамасында арқа жақтағы сайлардың бірінен 20 қаралы аттылы шыға келеді. Оларды қазан-ошақ маңында жүрген Тинан анамыз бірінші боп көріп, еркектерге хабар береді. Үйдегі Махамбет, Хасен және Бітімтай Шекеұлы, Меңдібай Еспембетұлы есік алдына шығады. Бейтаныс адамдардың суыт жүрісінен қауіптенген Махамбет Хасенге мылтығын алдырады да, 100 метр шамасында құдық жанындағы көктесінде ерттеулі тұрған аттарына қарай жүреді. Жүргіншілер тобынан бөлініп шыққан үш адам бұларды аттарына жеткізбеудің амалын істейді. Махамбет оларды тоқтатпақ боп төбелерінен мылтық атады. Бірақ өлгі үшеуі Махамбеттің аттарының шылбырын қиып, үркітіп, далаға айдап жібереді.

Бұл үшеу кім десе, Тама руының старшыны Ықылыс Төлейұлы, Есенғұл Беріш адамдары Жүсіп Өтеуліұлы мен Жайық Беріш Мұса Нұралыұлы екен. Осы кезде би Жанбар Боздақұлы, Төрежан Тұрымұлы бастаған топ та келіп жетеді. Төрежан Баймағанбет сұлтанның жұмсауымен Адай Мауыттың төрт жылқысын даулай келгенін, басқа шаруалары жоқ екенін айтады. Көпке жалғыз топырақ шашсын ба, ол сөзге сен-

ешкімнен жылқы алмағанын, түк шықпайтын бос сөзді доғарып, одан да келген мақсатын ашық айтуды сұрайды. Ықылыс Баймағамбеттің бұйрығымен ұстауға келгенін мәлімдейді. Махамбет тірідей берілмейтінін айтып, қанжарына жармасады. Ықылас пен Мұса Нұралыұлы батырға тап береді. Тинан анамыз араша түсіп, Ықылысқа қылыш ала ұмтылады. Ықылас Махамбетті тастап, әйелмен боп кетеді. Осы кезде жалаң қылышпен ішке Жүсіп Өтеуліұлы енеді. Ол Мұсаны итеріп тастап, есікке ұмтыл-

Махамбет сұлап түседі. Жүсіп Өтеуліұлы етпетінен құлап жатқан Махамбетті басынан тағы бір рет шабады. Махамбетті өлтіруде айырықша құлшыныс көрсеткен туысқаны Жүсіптен қалмау үшін, Мұса көкжелкеден қылышпен үш рет шауып, батырдың басын кесіп алады.

Сөйтіп Махамбет 1846 жылы қазан айының 19-ы күні түс шамасында Баймағамбет арнайы жұмсаған жаналғыш жандайшап жендеттердің қолынан қаза табады.

1846 жылдың 21, 22 қарашасында шекара комиссиясында Махамбеттің өлімі туралы іс қаралады. Редкиннің рапорты істі «кездейсоқ өлім» деп жаба салуға кедергі болады. Мәселені аяғына жеткізу мәжілісте құлшына сөйлеген Редкиннің өзіне тапсырылады. Бірақ Редкин істі жүргізе алмады. Баймағамбет қылмысты Мұса Нұралыұлы, Жүсіп Өтеуліұлы, Ықылас Төлейұлыларын өртүрлі болды-болмады сылтаулармен жауаптауға жібермеді.

Махамбеттің ісін ізіне түсіп қуынған ағасы Бекмағамбет. Бірақ шекара комиссиясы Бекмағамбеттің талаптарын қанағаттандырмады. Сүйретіп, сиырқұйымшалақтатып барып, ақыры 7 жылдан кейін істі мүлдем жауып тастады. Сөйтіп Махамбеттің өліміне ешкім жауап бермеді.

Деректер белгілі жазушы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әнес Сарайдың Исатай-Махамбет кітабынан алынды.

Қажымұхан ЕСҚАЛИЕВ.

21 қазан 2004 ж